

blive udgivne i over 40 særlige Afsnit. Til Danmark vil blive sendt en Samling af antarktiske Fjæld- og Jordprøver samt nogle Dyre- og Fuglearter.

Præsidenten rettede efter Foredragets Slutning følgende Tak til Foredragsholderen:

On behalf of our Society I thank you for your interesting lecture which by the excellent pictures has given us a good idea of antarctic nature. We congratulate you to the great scientific gain you have obtained as a result of a well arranged plan executed with energy and hardiness.

Ved den efter Mødet foranstaltede festlige Sammenkomst for Mr. og Mrs. Shackleton i Hotel Phønix, ved hvilken Selskabets Sekretær, Professor O. Olufsen dirigerede, bragte 1. Vicepræsident Lensgreve F. Raben-Levetzau Mr. Shackleton paa engelsk en Tak, fordi han var kommen og sluttede med at udbringe en Skaal for Danmarks og

Englands Konger, hvorefter 2. Vicepræsident Kommandør A. Hovgaard holdt Talen for Mr. Shackleton og betonedede heri særligt, at den Rekord for Slæderejser, som her var præsteret baade med Hensyn til Tid og Vejlængde var saa meget mere beundringsværdig, som Sh. ikke som Cook og Peary havde kunnet drage Fordel af Indfødtes Assistance, ej heller som Nansen og Sverdrup havde kunnet leve af sin Jagt. Sh. havde været henvist til den gamle særlig paa engelske Ekspeditioner saa udviklede Rejsemetode, som han havde forbedret bl. a. ved at benytte Ponyer.

Herfor takkede Mr. Shackleton i hjærtelige Ord og udbragte en Skaal for Danmark og Det kgl. danske geogr. Selskab. Endvidere talte Statsgeolog, Dr. phil. V. Madsen dels paa dansk og dels paa engelsk for Mrs. Shackleton. Den smukke og livlige Sammenkomst sluttede først sent.

Spredte Træk fra botaniske Rejser i Karpaterne.

Af

Adjunkt Jonathan Lange.

(Fortsættes).

I nogle af de forløbne Sommere har jeg haft Lejlighed til at foretage botaniske Udflugter i Karpaterne, hvorved jeg tillige aflagde korte Besøg i Naboegne. Af hvad jeg har set paa disse Rejser, skal jeg fremdrage et og andet, der muligvis kan interessere dette Tidsskrifts Læsere.

Bjærggruppen Høje Tåtra, som ligger mod N. V. i Karpaterne og er den højeste Del af Bjærgkæden, har en Længdeudstrækning af henved 20 km., stryger omtrent i V.—Ø. og danner til Dels Grænse mellem Ungarn og Galizien; dens Sydside falder ned mod smaathølgede Højsletter, blandt hvilke jeg vil nævne Zips, hvorfra man i klart Vejr ser den skarpt begrænsede Kæde hæve sig. Tåtra er for neden dækket af mørkegrønne Skove, højere oppe er Farven lysegrøn, og øverst knejser de graablanke Tinder med Snestriber for oven. Østligst i Tåtra ser man Béla-Kalkalperne, der ligner det øvrige Tåtra noget, men har blidere Former og er lysere, idet Bjærgarten er en hvidlig Kalksten; Béla-Kalkalperne bærer en rig og ejen-

dommelig Flora, og Vegetationen er i Hovedtrækene som paa Nabohjærgene mod V. Prægtigst ses Tåtra fra et Sted nær ved Csorba Jærnbane-station, nemlig fra Slettens højeste Egn med Vandskellet mellem Sortehav og Østersø (Floderne Waag og Poprad, Bifloder til Donau og Weichsel). Bjærglandet er ubeboet, men om Sommeren drives Kvæget derop og vogtes af polske Hyrder. Paa den Aarstid rører Turistlivet sig ogsaa.

Høje Tåtra bestaar mest af Granit. Bjærgkædens højeste Spids, Gerlsdorferspitze, naar omtrent 2700 m. Højde. Ikke blot Tinderne men ogsaa de lavere Strøg, ja endog de omgivende Højsletter, er kolde, idet f. Eks. Zipsersletten ligger ca. 700 m. o. H. Javorina, som ligger ved den nordlige Fod af Tåtra 1000 m. o. H., har for Januar \div 6° Celsius, Juli 14°, Aarsgennemsnit er 3°. — Nedslaget er rigeligt, især paa Nordsiden og i Højderne; hvor der i Tåtrakæden er foretaget fortsatte Maalinger, har den aarlige Gennemsnitsregnmængde vist sig at ligge mellem 550 og 1100

mm. Alle Aarets Maaneder faar Regn, Sommermaanederne mest. Skønt Fjældtoppene rager op over Snelinien, findes der dog ikke Gletsjere, til Dels fordi Bjærgsiderne gennemgaaende er stejle. I Juli og August er Fjældhøjderne endnu snespættede, og de største blivende Snemasser samles, som rimeligt er, paa de stejle nordvendede Vægges Trin.

Sete fra S. træder de forskellige Plantebælter

Højderegioner vokser Ædelgranen. Sluttet og rigelig findes den stedvis paa Béla-Kalkalperne, og mange Steder forekommer den spredt eller gruppevis fordelt mellem Rødgranerne. Paa Tátras Nordside danner Bøgen Smaaskove og er hyppig, men paa Sydsiden spiller den saavel som andre Løvtræer kun en ringe Rolle; overhovedet maa man sige, at Rødgranen fremhersker i allerhøjeste Grad

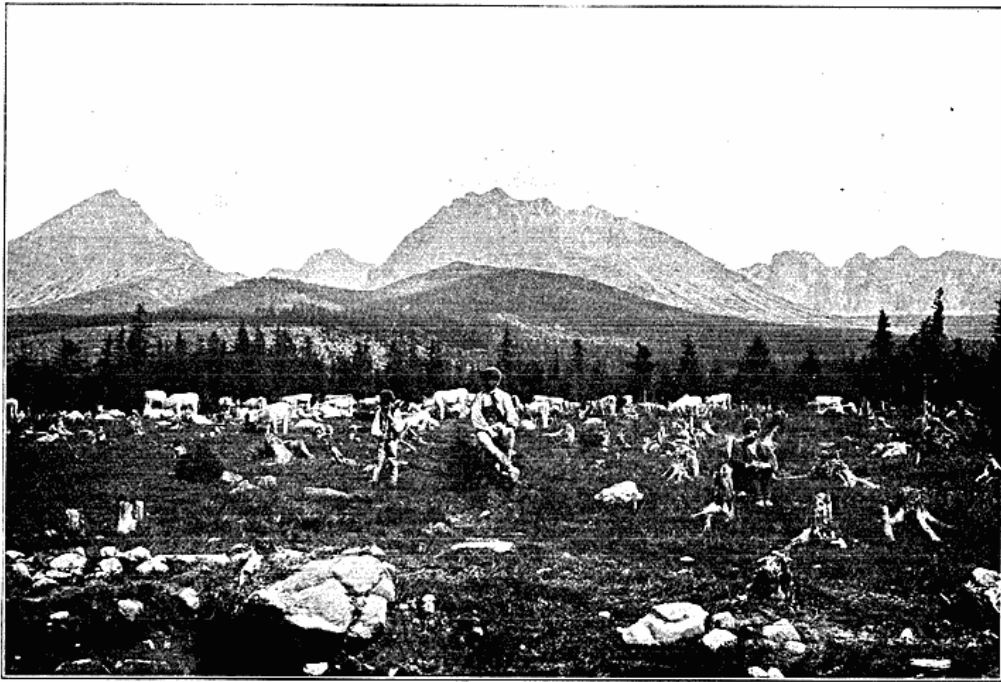

Fig. I. Udsigt fra S. mod Høje Tátra.

I Forgrunden en Lysning i Granskoven, fjærnere ses Bjærgfyrbæltet, derover Højfjældsbæltet, i Baggrunden Tinderne Gerlsdorferspitze, den polske Kam, Schlagendorferspitze og Lomnitzerspitze.

meget tydeligt frem. Bælterne er færre end i de skandinaviske Bjærg, og deres Begrænsning kan tilnærmelsesvis angives saaledes:

1. Zipserslettens dyrkede Land med Korn o. a. 600 — omtr. 900 m. o. H.
2. Granskovene fra under 900 t. over 1350 m. o. H.
3. Bjærgfyrrkattene ca. 1350—1800 m. o. H.
4. Skov- og kratløse Højfjældsegne ca. 1800—2700 m. o. H., hvis nederste Del har Dværgbuske samt Græs o. a. Urter, medens den øverste Del er temmelig nøgen.

I de laveste Bjærgsegne er meget store Strækninger klædt med Rødgranskove. I lignende

og mange Steder danner rene Bevoksninger. Stemmningen i disse Naaleskove er ikke saa vekslende efter Aarstiderne som i vore Løvskeve, der jo tillader sig at tage brogede Dragter paa i det alvorlige Efteraar, medens de staar bladløse om Vinteren og i Foraarstiden ser ud som det lyseste Haab. Dog er selvfølgelig ogsaa Granskovens Karakter forskellig Vinter og Sommer. — I Skovens Bund er Lyngen overordentlig udbredt. For store Strækningers Vedkommende minder Skovbunden om de skandinaviske Rødgranskove; ligesom i disse ser man fyldige Mospuder især paa mere aabne Steder og mest i den varme Aarstid, der giver saa rigeligt Nedslag, at enkelte Skovstrøg kan staa

badede i Vand. Paa gunstige Steder findes der Selskaber af høje Urter. Granen er formrig. Hyppigst er dens Krone kegleformet og kan da enten være lav eller mere slank eller særdeles langstrakt. Dog antager Kronen ogsaa andre Skikkelser; ja den kan endog nærme sig til at være som en Kugle; jeg vil senere omtale, at Granen højere oppe paa Bjærgsiden undertiden har en ejendommelig Kroneform.

Der er Ro og stor landskabelig Skønhed over disse Skove med de ranke Træer og de bløde Mostæpper. Dejlignst er der paa Steder, hvor Skoven aabner sig, saa at Bjærgtinderne komme til Syne. Af Æg til hører man Hyrderne blæse paa Horn. Enkelte Steder i Granskovene og Bjærgfykrattene kommer man forbi en Koschar, σ : et tømret Hus med en tarvelig Stue til Folkene samt Rum til Sætervirksomhed og til Læ for Kreaturerne. Særlig stemningsfulde forekom Tåtraskovene mig dog, naar jeg sent om Aftenen eller ved Nattetid passerede Hyrdernes og Skovarbejdernes Lejrbaal.

Gaar man op gennem de tætte Rødgranskove, naar man de øverstliggende Dele af Granskoven, som bliver mere aaben, jo højere man stiger, idet der tillige ses mandshøje Bjærgfyrrer, flere og flere. De øverst voksende Rødgraner er hyppig af en egen Form; de har en overmaade lang, smal, cylindrisk Krone med korte Grene og har sikkert antaget dette fattige Udseende ved at leve under daarlige Kaar; der er saa koldt. Mærkeligt nok ser man flere Steder i disse Højder talrige Eksemplarer af Cirbælfyrren med en høj og bred Krone. Her finder vi altsaa i samme Højde over Havet 3 Naaletræarter med ganske forskelligt Ydre, og blandt dem viser de 2 almindeligste, nemlig Rødgranen og Bjærgfyrreren maaske størst Modsætning, idet hin er meget slank og tynd, denne lav og liggende, hvorfor den ogsaa gaar under Navnet Dværgfyrrer.

Efterhaanden bliver Bjærgfyrreren eneraadende. Flere Steder danner den meget tætte Bevoksninger og taaler da ingen eller næsten ingen andre Planter mellem og under sig. Saadanne Krat er baade ved deres Tæthed og paa Grund af Dværgfyrrerens ejendommelige Bygning meget forskellige fra den Vegetation, der optager det tilsvarende Bælte (egentlig 2) i Skandinavien, altsaa Birke- og Pilekrattene, der i det hele er langt aabnere og blomsterrigere.

Undtagelsesvis vokser Dværgfyrrerne dog spredt.

Paa slige Steder ser man Skarer af dejlige Planter f. Eks. en Nellikerod, hvis gule Blomster kan have et Tværsnit af 2 cm. Ja, der findes endog store aabne Pletter med Græsflader, hvis fremherskende Art er Katteskæg, eller med Urtemark, der bærer en Rigdom af Græs og andre Urter, deriblandt de nys nævnte Plantearter.

Fortsættes Vandringen højere op, bliver Bjærgfyrrerne betydelig færre og endnu lavere for endelig helt at forsvinde. Ved Sommertid ser man Murmeldyrene sole sig og hoppe om. Med stor Behændighed og Fart gemmer de sig bag Klippestykkerne, naar man blot foretager en ubetydelig Bevægelse og derved gør Indtryk paa deres Syn eller Hørelse.

Gaar man videre, kommer man over Græsmark eller Urtemark og stiger ad stejle, vanskelige Veje op til de højest liggende Egne med en meget spredt Bevoksning af tommehøje Dværgbuske, Urter, Mosser og Laver. En Sommerdag ved Middagstid kan Solen varme godt, men ellers er der koldt. Især ved Solskin efter Regn tegner Fjældtinderne sig skarpt, idet de tillige straalere med skønne Farver. Vandreren faar et slaaende Indtryk af Modsætningen mellem Bjærgtinderne og den frugtbare, varmetyngede Højslette, som ligger udbredt under ham.

Naar man er kommet forbi Bjærgfyrrernes øverste Forposter, er Landskabet øde og storslaaet. Græsfladerne er lidet fremtrædende. Til de nægneste Strækninger hører Urrerne, der ikke tilsteder andre Planter Adgang end Laver (og Mosser), som kan gro paa selve Stenene. De nøgne Klipper ligner Kasser, Søjler, Taarne, Spir og Pyramider, mange af dem er takkede ligesom de berømte Troldtinder i Norge, og vældige Urrer, σ : Masser af Stenblokke, indtager store Strækninger. Plantelivet er fattigt. Dette hidrører bl. a. fra, at Fjældmasserne er stejle.

Tåtra er rig paa Søer, og de største af dem findes i det øverste af Granbæltet, men langt de fleste ligger i det skovløse Bælte, som Regel omgivne af Klippeblokke. Disse Søer er kolde og oftest rige paa Is. Der skal i alt være 100; det store Flertal af dem har deres Plads paa Tværdalenes Trin, ofte lige under en stejl Fjældvæg, der skiller Søens Terrasse fra det højere liggende Stykke af dens Dal. Dybden er særdeles forskellig. En af Søerne angives at være 80 m. dyb, de andre har ringere, flere endog mindre end 1 Meters

Dybde. Naar man tillige hører, at Fjældsøerne i Størrelse varierer fra 35 Hektar ned til 1 Dekar¹⁾, indser man, at de ingenlunde alle ligner hverandre. Mange af Smaasøerne er foranderlige, bl. a. fordi de efterhaanden fyldes af nedstyrtede Fjældblokke: saaledes kan ældre Søer forsvinde og nye fremkomme ved Opstemning af Vandet. Tátras højtliggende Søer er fattige paa Planter, idet ingen eller kun ganske enkelte Arter vokser deri.

En Dag under mit Ophold i Tátra besteg jeg et Bjærg, hvis øverste Punkt ligger 2200 m. o. H. Bjærget kaldes den polske Kam og udgør et Stykke af Tátras Ryg; det ligner en kamtakket Mur og er for oven ikke engang 2 m. bredt. Det stryger omtrent i Ø—V, og dets Nordside falder 200 m. ned med en næsten lodret Væg; den øverste Del af Sydsiden er ogsaa stejl. Paa Kammens Takker vokser talrige Laver og Mosser men kun faa Blomsterplanter, deriblandt nogle Græsser, enkelte storblomstrede Arter og en lille Plante af Nellikefamilien. Dens Navn er *Alsine Cherleri* (= *A. sedoides*); Stængler og Blade har en skuffende Lighed med Mos. Den findes ogsaa i Alperne. I Grønland, de skandinaviske Bjærg og Alperne vokser en anden moslignende Nellikaplante, nemlig *Silene acaulis*, som jeg ogsaa fandt paa den polske Kam. Naar enkelte Plantearter, ja endog Blomsterplanter, kan trives her, beror det ikke mindst paa, at disse Klippevægge ofte vædes af Taage og omtrækkende Skyer. At Klipperne paa den Maade kan blive meget fugtige, forstaar man, naar man færdes deroppe og jævnligen svøbes ind i røglignende Skyer, hvad der jo sjældent eller aldrig er Tilfældet nede i Sletten.

Ligesom i de fleste andre Højfjældsegne har mange af Blomsterne stærke Farver. For blot at nævne nogle Eksemplarer vil jeg anføre *Sedum alpestre* (en gul Stenurt), *Lilium Martagon* (Kransblad-Lilie), som er mørkest i Farve paa sine højeste Voksesteder, og *Senecio abrotanifolius var. Carpatica* (en smuk, storblomstret Brandbæger). Disse 3 Arter er almindelige i Karpaterne øverste Højdelaag. Man mener, at Aarsagen til de kraftige Farver er det stærke Lys, som raader i Højfjældet, fordi Luften er tynd. Det er forøvrigt klart, at de stærke Farver er til Nytte ved at hidlokke Insekter, som medvirker ved Bestøvningen. Insekterne er faatal-

¹⁾ Den største optager med andre Ord lige saa megen Plads som Gentofte Sø, den mindste kun $\frac{1}{10}$ af Bassinet i Københavns botaniske Have.

lige; det er derfor vanskeligt for Bjærgblomster at faa Insektbesøg; men det maa hjælpe, at Blomsterne er særdeles iøjnefaldende. — Yderst faa Arter er enaarige, thi saadanne kan knap naa at faa modent Frø i den korte Sommer. — Laver, Mosser, Starer, Siv og Pile findes rigeligt i de øvre Højdelaag men spiller dog en langt ringere Rolle end i Norges Bjærg.

Sammenlignes det øverste af Vidiebæltet i Norge med det øverste af Bjærgfyrbæltet i Karpaterne, ser man, at hint har en artsfattigere Planteverden end dette, som atter i Rigdom paa Plantearter staar tilbage for det øverste af Bjærgfyrbæltet i Alperne. Dette hænger vist sammen med, at Norge ligger nordligere, Alperne sydligere end Karpaterne. Og et lignende Resultat vil man sikkert faa, dersom man i helt andre Højderegioner anstiller Sammenligninger mellem Egne med indbyrdes overensstemmende Varmeforhold — og de øvrige Naturforhold saa vidt muligt ens — men paa forskellig Breddegrad. At det er saa, ligger i Grunden nær. Thi det samlede Antal Plantearter i forskellige lige store Landomraader er som bekendt større, jo nærmere man kommer Ækvator, og stiller Sagen sig saaledes ved Bjærgenes Fod, maa det til en vis Grad ogsaa gælde Bjærgsiderne.

Som man kan vente, forsinkes Planternes Blomstring i de højere Bjæregne paa Grund af Kulden, saa at flere af vore Foraarsplanter først blomstrer i Juli, skønt Karpaterne ligger langt sydligere end Danmark. Lad mig nævne nogle Eksempler: Jeg har set Majblomst og Firblad i Blomst $\frac{14}{7}$ 97 1400 m. o. H., Kodriver og Engblomme i Blomst $\frac{19}{7}$ 97 1700 m. o. H. Øverst oppe er Juli en ganske udpræget Vaarmaaned. Ogsaa dette Forhold bidrager til at gøre en Bjærgvandring om Sommeren særlig tiltrækkende, idet man deroppe kan faa et Indtryk af friskt og vaagnende Liv, selv om Sletterne skal til at klæde sig i Efteraarsdragt.

Nogle Uger før jeg første Gang kom til Tátra, havde jeg besøgt Zegestów i Skovkarpaterne, den Del af Karpaterkæden, som fra Floden Poprads Midterløb strækker sig omtr. 300 km. mod SØ i en Bue til Theissflodens øvre Løb. Skovkarpaterne er i Karakter meget forskellige fra Tátra. Søerne er faa. Sandsten er mest fremtrædende, Formerne jævne, nøgne Klipper sjældnere, Toppene lave og næsten alle fuldstændig snefri midt om

Sommeren. Bøgeskoven fremhersker, men store Skovstrækninger er forsvundne eller mishandlede ved hensynsløs Rydning eller Kvægdrift. Paa Grund af den ringere Højde og den østligere Beliggenhed er Regnmængden noget mindre, og lange Tørkeperioder paatrykker undertiden Sommerplantelivet et Stempel af Fattigdom; dette gælder dog ikke de mere begunstigede Flodbredder, Bækkelejer, Kløfter, Fjældsider og Bjærgtinder. Da Højderne ikke er betydelige, mangler Fjældbusrregionen og Alpetopregionen paa de fleste af Bjærgene, medens Bjærggræsgangene mange Steder er vidtstrakte. Det fremgaar heraf, at denne Del af Karpaterne næsten i alle Henseender byder langt ringere Afveksling end Tátra.

I nogle Egne af Skovkarpaterne er adskillige Kløfter benyttede til Indretning af Vandspærringer, hvoraf enkelte endog kan indeholde 200,000 Kubikmeter Vand. De Floder, der tager imod de saaledes opsparede Vandmængder, kan altsaa til Dels reguleres i Henseende til Vandføring, hvad der jo paa flere Maader er af Betydning. Det økonomiske Resultat er ikke ringe, og tillige forskønner disse kunstige Smaasøer Bjærgkløften, idet de i klart og stille Vejr ofte har en metalblaa Overflade; til Tider kan de ogsaa vise et livligt Farvespil.

Zegestów ligger længst mod V. i Skovkarpaterne, nemlig ved Popradflodens Gennembrud. Jeg kom dertil med Jærnbane fra Galiziens Lavland og stod en Julidag for 15 Aar siden ene ud ved en lille Station; jeg husker den ejendommelige Følelse, hvormed jeg satte Foden paa Karpaternes Grund. Kroen viste sig at være — ja, primitiv er et mildt Udtryk —: det var en Hytte med 1 Stue, hvori der var mange Sække, faa Bænke og et lille Bord. Jeg bad om Mad og fik til Svar, at jeg kunde faa Brød og Øl. Det viste sig, at de ogsaa havde nogle Spegesild. Efter dette beskedne Maaltid gik jeg ud langs Floden. Bondepigerne rev Hø; de gik 4 sammen og sang ved deres Arbejde. Sangen klang ensformigt men smukt; den mindede lidt om Jodlen men var tstemmig med gennemført Benyttelse af simple Terzer og gjorde Indtryk af at være meget forskellig fra al dansk Folkesang. Ganske paa lignende Maade sang en anden Flok Piger, idet de vadede over Floden. Alle var omtrent ens klædte, nemlig i en Dragt, som jeg senere ofte saa i de nordlige Karpater. Deres Hovedklæde er hvidt, Livet er rødt, Ærmerne hvide, Nederdelen grønsort, men bagtil har

den paa langs et bredt Stykke højrødt Tøj indføjet, og deri er der gyldne Knapper. For med Lethed at færdes paa vaade Steder gaar de med helt bare Beh. Vader de gennem en Bæk, løfter de Kjolen meget højt op i landlig, ja i barnlig, man maa næsten sige Naturfolks Ligefremhed. Bevægelserne er yndefulde, hvad man jo ikke paa Forhaand venter af polske Bondepiger. Men Ansigtstrækkene er gennemgaaende uskønne. — Da jeg efter en botanisk Udflugt nær ved Floden gik ind i Kroen, var Stuen fuld af skægløse Hyrder, der bar en kort Trøje over Skulderen og en lille Kæp i Haanden. De er meget smaa og spinkle, man kan godt sige drengagtige. Deres Dragt er lys. Skoene er snørede om Bukserne. Jeg maatte opgive at bruge Krostuen som Arbejdsværrelse og valgte da at gøre mine Optegnelser under aaben Himmel, engang imellem afbrudt af en Hyrde, der tiggede om en Cigaret. Henad Aften begav jeg mig til Zegestów Bad, hvor jeg tog Ophold i en Uge.

Den lille Badeby ligger et Stykke fra Flodens højre Bred omkring en meget kraftig Kulsyrebrønd. Husene har Plads paa Skraaninger langs en lille Tværdal. Badet søges mest af fordringsløse polske Badegæster. Mit Værelse var yderst simpelt med tarvelig Seng, Stol og Træbord. For øvrigt var Opholdsstedet hyggeligt, og saavel Badebestyrelsen som de betjenende lagde en rørende Hjælpsomhed for Dagen. Hver Aften trakteredes Tjenestepigen mig ganske uopfordret med herbaty o: The, og der var aldeles ikke Tale om, at hun krævede Betaling derfor. — Egnen er skøn. Ved Floden, som netop her danner Strømhvirvler, findes der Klippevægge. En Bæk løber gennem Tværdalen; baade i denne Dal og i Dalkløfter, der udmunder i den, er Urtevegetationen afvekslende, kraftig og pragtfuld, men Forholdene er ogsaa gunstige, da Stedet er fugtigt, beskyttet og med god Jord. Bøgeskove dækker de svagthvælvede Klipper, som derved paa Frastand faar et endnu mere halvkugleformet Omris; fra vort eget Land kender vi jo Bøgens Evne til at danne Skove med jævne og rundede Former. De fleste af Stammerne er lave og krogede. Paa Højderne og ved Flodbreddens Klipper er der et broget Insektliv, og endnu rigere viser det sig mellem Kløfternes Planteskarer; i de smukke Juliafener flyver Sct. Hansbillernes lysende Hanner omkring, medens Hunnerne skinner i Græsset. Til de ejendommeligste Dyr i disse Skove hører en indi-

goblaa nogen Snegl, en stor Art af Slægten *Limax*; mærkelig nok har jeg fundet den samme Art i en saa betydelig Højde over Havet som 1600 m., nemlig ovenfor Sorte Sø i Tátra.

Blandt Kløftens Urter vil jeg nævne 2 Arter, der er baade almindelige og fremtrædende. Den ene er Bølgekronet Storkenæb, *Geranium phaeum*, som har sortrøde aabne Blomster. Den anden er *Euphorbia amygdaloides*, en smuk Vortemælk, der i Præg er meget forskellig fra de danske Vortemælkarter; den er meget sjælden i Schweizeralpen men hyppig i Karpaterne.

Paa Bjærgene ved Zegestów vokser en anden Vortemælk i talrig Mængde: den hedder *Euphorbia (platyphylla) stricta* og minder mere end den foregaaende om de danske Arter men er dog let at kende fra dem ved sine stærkt vortede Frugter. Medens den ikke findes i Tátra, er den derimod almindelig udbredt i Skovkarpaterne og i Ungarns Lavsllette.

Paa en af mine Udflugter fra Badet gik jeg først over en Bjærgryg og passerede derefter nogle dybe tørre Bækkelejer, hvis Sider var ret stejle. Jeg begav mig op paa det højeste af Bjærgene i Omegnen; det er 1100 m. højt og bærer en Granskov. Medens Tátras Bjærgtoppe i den varme Tid altid har Snesmæltevand, maa Skovkarpaterne undvære det, men dertil kom, at Juli det Aar havde været regnfattig; Græsklædningen var derfor tarvelig.

Her mødte der mig et Optrin, som senere ofte gentog sig: en mægtig Faareflok græssede bevogtet af dejlige hvide Hunde, som længe fulgte gøende efter mig, medens Hyrderne kaldte paa dem med uartikulerede Lyd, der just ikke røbede det allerhøjeste Kulturstandspunkt. Hundene af denne Race, som ikke blot findes i de østlige Karpater men ogsaa vidt om i Ungarn, er stærke og vagtsomme, de er tillige smukke og danner i den Henseende en Modsætning til Hyrdehundene i Skandinaviens Bjærg.

Nogle Dage efter rejste jeg til en sydligere Egn. Siden har jeg ikke været i Zegestów, men jeg har tilbragt 10 Dage i en østligere Del af Skovkarpaterne, nemlig ved Hårsfalva i Latorczadalen N. for Munkács. Til denne Dal kom jeg over Bátyu, hvor man i V. ser de stejle Traktyklipper ved Sátorallya-Ujhely, medens den egentlige Karpaterkæde viser sig i Ø. og N. med betydeligere Højde. Fra Bátyu kørte jeg til Byen Munkács, hvis gamle Borg ogsaa ligger paa en Traktyklippe. Nær ved

Munkács saa jeg en af de nordøstungarske Trækirker, som bærer — oftest 3 — leddelte Taarne i Længderække og er hyppige hos Ruthenerne, af hvilke der lever mange i Skovkarpaterne. Disse Kirker gør et smukt og tillige et ejendommeligt østerlandsk Indtryk, idet Taarnene minder om Pagoder, dog med Undtagelse af den øverste Afslutning, der bærer et Spir. Ved Siden af Kirken findes et Klokketaarn, der ligeledes er bygget af Træ; det er større og rigere udsmykket end de norske Støpler. — Jærnbanen Batyu-Hårsfalva fører gennem store Egeskove, som over vide Strækninger kanter den ungarske Slettes nordligste Del. Er man naaet til Karpaternes Fod, afløses Egen af Bøgen, som klæder Bjærgskraaningerne. Naar man følger Latorczalloden opad og er kommet et Stykke ind i Bjærgene, ser man den lille Badeby, hvis ungarske Navn, Hårsfalva, betyder Lindeby. Den svarer til sit Navn, idet en stor smuk Lindeplantning viser Vej fra Landsbyen ind til Badet.

Byen Hårsfalva er aldeles overvejende beboet af Jøder, der ogsaa er talrige i de fleste omliggende Byer. De jødiske Mænd lader Skægget vokse; deres sorte eller rødlige Haar er langt og med vand-snoede Proptrækkerkrøller ned ad Kinderne. Alle Mændene og adskillige af Drengene er iførte den fedtglimsende sorte Frakke, der naar til Hælene. Mange nøgne Smaabørn leger i Sommerens Vejdynd eller -støv.

Ved Nabobyen Szolyva ser man om Sommeren snøftende Bøfler ligge flokkevis i Vandet med Hovederne over; jeg antager, at Szolyva er det nordligste Sted i Verden med Bøffelhold. Bistra By strækker sig derfra lidt op i Bjærgene, dens Hovedgade er kun en Gangsti og til Dels temmelig stejl; paa Regndage bliver den som en Bæk; Gæssene vandrer i store Skarer som Beherskere af Gaden.

Jeg iagttog forskellige Steder, at Undergrunden bestod af Lerskifer, Ler eller Kalk. Endnu hyppigere var det dog Sandsten. Af den bestaar mange Bjærg i Omegnen, deriblandt det højeste Punkt, Stoi, der hæver sig op over Skovgrænsen.

Bøgen danner adskillige Steder f. Eks. paa Bjærgene overfor Landsbyen Bistra, mægtige rene Bevoksninger, som bestaar af skønt formede, høje lemmestærke Træer og paafaldende ligner de bedste danske Bøgeskove. Det er mærkeligt at færdes ene i disse Skove, hvor man kan gaa den hele Dag uden at møde et Menneske; andre Strækning-

ger er saa tætte, at jeg maatte anvende megen Tid, hver Gang jeg vilde gennem dem. Men nede i Landsbyernes Nærhed findes der Bøge- og Avnbøgekrat, hvis Træer er lave, krogede og svage, fordi de lider ved Kvægflokkenes Besøg. Vekslede med disse Purrekrat paa tørre Bjærgrygge og paa Skiferklippernes Skraaninger findes der blomstrende Skovkløfter.

Fra Hårsfalva ser man Bjærgtet Stoi knejse i nogle Miles Afstand. Det er meget fremtrædende ved sin Højde, ved sit tydelige Omris og fordi det hæver sig ret brat fra Floddalen. For at naa Stois Top vandrede jeg en Aften $\frac{1}{2}$ Mil¹⁾ til Bane-gaarden, opholdt mig der et Par Timer til Midnat, kørte nogle Mil, ventede i den lille Vócsi Stationsbygning, indtil det lysnede smaat, og gik gennem Skov mod Bjærgtoppen, som jeg naaede ved Middagstid. Vejen var besværlig at finde, især da jeg netop manglede Kort over Stoi og blot flygtig havde set et Lokalkort hos Skovrideren i Szolyva. Det var tillige en anstrængende Udflugt, idet jeg maatte gaa ned samme Eftermiddag og om Natten tage tilbage med Jærnbanen til Szolyva, hvor jeg ankom Kl. 2 Nat for derefter at spasere til mit Standkvarter Hårsfalva. Det var ikke godt muligt at iværksætte min Plan paa anden Maade, da Dagtogetes Tider laa ubekvemt, og jeg havde intet Tilholdssted ved Stois Fod, men maatte medbringe Mad for hele Dagen. Imidlertid lykkedes denne lille Udflugt og gav mig Lejlighed til at iagttage Bjærgets Plantevækst. Bøgen strækker sig et stort Stykke op, nemlig fra Foden (ca. 200 m. o. H.) til en Højde af omtr. 1300 m. Umiddelbart efter Bøgeskoven følger en fuldstændig skovbar Top. De store Bevoksninger af Gran og Bjærgfyr, som vi kender fra Tátra, mangler altsaa, men der er en tæt og frodig Græsklædning, hvori enkelte storblomstrede Urter er indblandede. Øverst paa den jævnt stigende Bjærgtop er Kattesæk det fremherskende Græs, og paa nogle Strækninger danner det Tæpper.

En Ensian, hvis systematiske Navn er *Gentiana Vágnéri*, findes udelukkende paa Stoi og i Maramarosbjergene. Den er meget nær beslægtet med en Art, som er temmelig udbredt i Østpyrenæerne men ellers kun findes paa nogle faa, spredte Steder, alle i Middelhavsegnene.

Fra Stois højeste Punkt har man en ypperlig Udsigt til de omgivende lave Bjærg i Karpat-

¹⁾ Brugt jeg Ordet Mil, mener jeg Metermil, altsaa 10 km.

kæden; gennem den nærmeste Dalspalte bruser en Bæk, som er Biflod til Latorcza. I SØ. ved Sletten Rand ser man Byen Munkács og dens Klippeborg ca. 30 km. fra Stoi, og fjærnt i Ø. skimtes Maramarosbjergene, der naar Højder paa 2000 m. Under en Bjærgvandring føler Botanikeren i højeste Grad den Nydelse, som han stadig har under Studiet i det frie, nemlig Glæden over at være ved sit Arbejde og dog tillige at være ude, hvor Naturen aabenbarer en Rigdom af Skønhed i det store og i det smaa.

Karpaternes Inderrand dannes de fleste Steder af lave Bjærg, der er nogenlunde tydelig skilte fra Karpaterkædens egentlige Kærne. Den der aflægger Besøg baade i Hovedkæden og paa sydlige Punkter af Karpaternes Inderside, vil snart se, at disse i Naturforhold viser Forskel fra hin og navnlig har et tørrere Klima. Ogsaa i andre Henseender danner de en Overgang til den Syd for liggende ungarske Lavlette, som tidligere for største Delen var uopdyrket Steppe. Ser man mod S. fra en Skraaning f. Eks. fra Hegyallya ved Táakai eller fra visse Bjærg ved Munkács har man foran sig det ungarske Lavland, der i meget ligner et Hav. Karpaternes sydvendte Affald minder om en Kyst, som er bjærgfuld, solrig og beskyttet mod Nordenvinden. Det kan da ikke undre, at flere Plantearter, der i Østrig kun findes nær Adriaterhavet, kan vokse i disse ungarske Egne, som dog ligger langt nordligere. Jeg kan nævne en Limurt, *Silene Italica*, og en Vikke, *Vicia grandiflora*. Planterigdommen er dog især stor ved Szepsi SV. for Kassa og paa andre Steder, hvor der enten er noget rigeligere Nedslag eller Vandløb, som ikke udtørres.

Disse Bjærg, som er lejrede lige S. for Skovkarpaterne, og som viser ikke ringe Afveksling i Natur og Bebyggelse, kender jeg fra Besøg paa de nysnævnte Steder og ved Lubotin, Eperies, Abos og Jászó i den bjærgrige Egn omkring Kassa. Undergrunden bestaar af forskellige Bjærgarter; flere Steder har man Trakyt, andre Steder Kalk, medens Sandstenen sjældnere forekommer, Bække og Floder har roligere Løb, Regnfaldet er noget ringere, Floraen er artsrigere og indeholder mange flere tørhedtaalende Planter, Egeskoven spiller en betydelig Rolle, medens Bøg og Gran er sjældnere end i Skovkarpaterne Hovedkæde; man savner disses ensomme Tværdale og de mægtige sammenhængende Skovstrækninger, men kan til Gengæld

glæde sig over langt mere dyrket Jord, tættere Bebyggelse og større Byer. Husene opføres ofte af grimme, uregelmæssig anbragte Mursten af forskellig Form og Størrelse; undertiden anvendes raa Sten sammen med dem. Murene er tykke, der er faa Ruder, og Værelserne er dybe. Mørkt er det derinde, men der er nogenlunde køligt om Sommeren og lunt om Vinteren; begge Dele kan i disse Egne nok behøves. Nær Skovegnene tækker man ofte med Træ. Hovedmængden af Husene er hvidkalkede og har sorte Tage; de forskønnes, ved at Porte og Skodder er malede, hyppigst med grønt. I Købstædernes Hushvælvinger tager mange torvehandlende Plads, navnlig de, der handler med letfordærlige Varer. Især om Sommeren foretrækkes saadanne skyggefulde Steder.

Ganske tidlig hver Dag kommer der Sælgere til Torvs med Lerkrukker, Tøj og Klæder, Brød, Frugter m. m. Største Parten er Bønder fra Omegnen, og mange bærer selv Varerne ind paa deres Ryg; man kan se Koner med kort Kjole og karmesinrøde langskafte Støvler drage til Marked, og opad Dagen bruger de store Vifter for at jage Fluerne fra Frugterne og fra de store, runde Husbrød (ház-kenyér paa ungarsk). Disse er indtil en Alen i Diameter; de skæres i store, klodsede Stykker, spises uden Smør og paaskønnes af alle Stænder. Det brandrøde Paprikapulver, der særlig kommer fra Lavlandet i S., ser man som store Dynger paa Torvebordene og i Vognene; kommer der et Vindpust, maa adskilligt gaa til Spilde. Ved Middagstid tømmes Torvet.

Blandt Markedsvarerne og ved Butikkerne hænger lange, krøllede Spaaner; de anvendes til Baaltænding. Naar man færdes i Nordungarn og daglig kommer forbi talrige Baalpladser og Baal, som tændes dels til Nytte dels til Adspredelse, kan man ikke undres over, at Skov- og Steppebrande næsten hører til Dagens Orden. Til Bade med varmt og koldt, en russisk Skik, som yndes meget i det nordlige Ungarn, hører der helst et Baal ved en Flod; man ser da den badende stadig springe vekselvis ud i Vandet og op igen for at varme sig ved Ilden selv paa de hedeste Dages hedeste Tid.

Adskillige af de Floder, som her er ved at træde ned i Sletten, har allerede en betydelig Størrelse, men det er ingen Sjældenhed, at de efter store Uvejr faar deres Vandmasse mangedoblet. Saaledes ogsaa en Dag, da jeg tog med Jærnbane fra

Kassa langs Hernadfloden; det var, som om Toget kørte paa en milelang Dæmning i en Sø, idet hele den brede Floddal var oversvømmet. Den mægtige lerede Vandmasse var fæl at se. Hundreder og atter Hundreder af gamle Pile stod i Vandet; store Græskar laa som Øer. Hist saa man en Valmueemark, af hvilken kun Kapslerne ragede op, her stod talrige Høstakke i Vandet. Et Sted gik der Folk med bedrøvede Miner, de rev Hø ude i Vandet for dog at bjærge lidt. Kun faa Huse havde taget Skade, thi de fleste Bygninger er opførte paa højere liggende Steder.

I denne Egn dyrkes Majs i stor Stil. Ogsaa Hvede- og Bygmarker er talrige; dernæst dyrkes Græskar, Meloner, Vandmeloner, Opiumsvalmuer, Solsikker, Farveplanter og — ikke at forglemme — Vin paa Bjærgekraaningerne, saaledes den verdensberømte Tokaier; Tomater og spansk Peber mest i de varmeste Egne. Markerne er gennemgaaende meget store.

Fingerbølplanten *Digitalis ambigua* med store snavset gule Blomster hører til de mest fremtrædende vildtvoksende Planter i disse Bjærgegne; den er almindelig udbredt i Karpaterne.

Fra Kassa begav jeg mig til Debreczen for at se en af Steppeegnene i den ungarske Lavslettes nordøstlige Del. Ungarns Steppe er nu for største Delen opdyrket, saa at kun Pletter, men ganske vist store Pletter, staar tilbage. Nogle Mile V. for Debreczen breder en af disse Rester med et Flademaal af ca. 1500 □ km. sig ud om Floden Hortobagy, som løber parallel med og nogle Mil Ø. for Theiss. Fra den ensomme csárda (Kro) skimter man paa klare Dage Bjærgene ved Tokai i N.; men ellers er alt en lav og ensformig Flade, hvor man hist og her øjner en Kreaturfold, en Brøndvippe, som man kender dem fra de ungarske Frimærker, eller et rørtækket Hyrdehus omgivet af nogle faa Robinier. I Midten strømmer Floden bred men lavvandet og langsom; dens Bund er Ler, hvori man synker dybt; deri er indblandet Dyreskarn og andre organiske Dele i Masse, da talrige vilde og tamme Dyr holder til ved Floden. Jordbunden deromkring er saltholdig, dyndblandet Ler, som Steppefloden har aflejret, men fjærnere fra Floden findes der store Sandstrækninger.

Første Gang, jeg besøgte Hortobagy, var en Dag i Begyndelsen af August 1894; vidt og bredt var alt afsvedet af den tørre Sommer, og selv i

Nærheden af Floden var der plantetomt; jeg kunde derfor kun notere 10 à 15 blomstrende Arter fra Hortobagy. Jeg fik et stærkt Indtryk af Steppens sørgelige Sommerfysiognomi, idet Jorden var saa tør, haard og bar som et Gulv. 3 Aar efter besøgte jeg Hortobagy en Dag i Slutningen af Juli efter en Regnperiode, som i Karpaterne havde været meget rigelig, og som ganske vist havde været svagere i Steppen men dog saaledes, at dens Virkninger kunde spores ved, at det allerførste Efteraarsflor viste sig. Jeg saa den Dag ca. 60 Plantearter ved Hortobagy, altsaa igen et ringe Tal. Men i Maj, naar Jorden er fugtig efter Snesmeltningen,

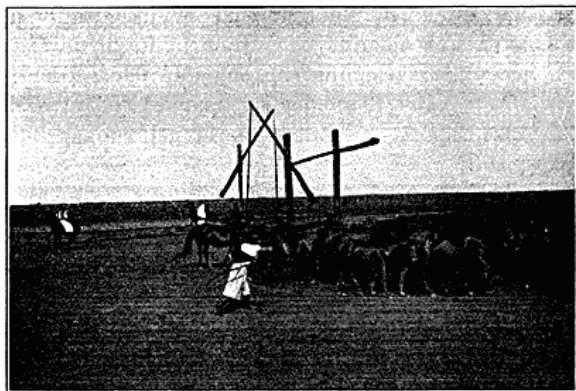

Fig. 2. Steppen ved Hortobagy.
Heste og Hestehyrder ved et Vandingssted.

staar Sandsteppen hvert Aar i et prægtigfarvet Flor, der ofte er omtalt baade af Naturvidenskabsmænd og af Landskabsskildrere. Det varer temmelig kort, idet den stærke Varme hurtig faar de overjordiske Plantedele til at visne. Vinden har frit Spil paa den aabne Flade og forøger Tørkens Virkning, I Eftersommeren indtræder der ofte rigelig Regn. Pusztaen oplives da atter om Efteraaret ved, at adskillige Plantearter, ogsaa en Del Salturter, kommer i Blomst; deres Pragt er dog ringe mod Foraarsplanternes.

I Saltlersumpene ved Hortobagy og paa en lignende Lokalitet nær ved Debreczen iagttog jeg henvend 30 Plantearter, som i Danmark vokser paa leret Strand, men som i Ungarns Stepper finder sig til Rette paa den salte Jordbund fjærnt fra Havet. Dette Sted nær ved Debreczen hedder Sóstó ɔ: Saltø og fortjener sit Navn, for saa vidt som at Jorden er sid og saltholdig, netop skikket for en sliq Vegetation. Ved Hortobagyfloden er i

August betydelige Stykker leret Jord dækkede med blomstrende Eksemplarer af den smukke Hindebæger *Statice Gmelini*, der er meget nær beslægtet med den Hindebægerart, som man ser paa dansk Lerstrand; dens violette Blomster bevarer Farve og Form efter Tørring. En Salturt *Camphorosma ovata* vokser i endnu større Mængde. Almindelig er ogsaa en Græsart, *Beckmannia erucaeformis*, der har sin Nordgrænse i Ungarns Lavsetle.

Som bekendt kan de Plantearter, der ved Levevis eller Bygning er værnede mod den langvarige Tørke, bedst udholde Steppeklimaet. Mange af de Arter, jeg saa, er enaarige og lever kun ganske faa Maaneder (Eftersommer eller Høst); i Foraaret ser man talrige andre enaarige Arter. For alle de enaarige gælder det, at de spirer, grønnes og sætter Blomst efter en af Regnliderne, derpaa sætter de Frugt, og deres Frø gemmes i Jorden, hvor det overstaar Tørtiden.

Kun yderst faa Steppeplanter bevarer deres overjordiske Stængler eller Blade Aaret igennem, og i Overensstemmelse dermed er næsten ingen af Arterne stedegrønne.

Løg- og Knoldplanter er talrige. Flertallet af disse udfolder om Foraaret deres overjordiske Dele med Blomsterne; Livet fortsættes i de underjordiske Dele, som bier paa næste Foraar. Et Løg har Næring og Vand i sine tykke Løgskæl, hvis Cellevæv er skikket til længe at bevare sit Vandindhold. De yderste Løgskæls Kork beskytter Løget mod Tørke.

For de overjordiske Plantedeles Vedkommende er Steppens Foraarsplanter i ringere Grad end Sommerplanterne beskyttede mod Tørke, men kan dog taale Foraarsluften; thi den er jo forholdsvis kølig og derfor mindre tørrende end Sommerluften.

Mange af Steppens Sommerplanter drejer under Væksten deres Blade paa Kant, (nogle endog pegende i NS.), og fra dem maa Fordampningen foregaar langsommere, end om de vendte den brede Bladoverside opad. Jeg har ved Hortobagy og i andre tørre ungarske Lavlandsegne set det hos Salaterne *Lactuca Scariola* og *L. saligna*, hos Kattehalen *Lythrum virgatum*, hos en Torskemund, *Linaria genistifolia* og hos nogle Arter af Naalebæger (*Thesium*) men ogsaa hos mange, som vokser vildt i Danmark, hvor de som Regel ikke drejer deres Blade paa Kant, nemlig hos Cichorie, alm. Kattehale, Ager-Snerle, alm. Torskemund,

Bittermælk, nogle Tidsler og Knopurter. Ved første Øjekast gør de paa Grund af deres ejendommelige Præg Indtryk af at være ganske andre Arter end de danske Eksemplarer, og noget lignende gælder i tørre ungarske Egne om den almindelige danske Klokke *Campanula rotundifolia*, der er mere smalbladet end i Danmark og derfor bedre beskyttet mod Tørke, og om nogle Arter, der varierer i Ungarn mere tykkhuede end i Danmark — Beskyttelse mod Tørke — endelig ogsaa om nogle, der har mere skæklædte Blade end i Danmark — alter en Beskyttelse. Overhovedet er Steppens Planter paa mangfoldige Maader værnede mod at udtørre; adskillige Græsarter har tilsyneladende trinde Blade, der i Virkeligheden er flade men sammenrullede i hele deres Længde, saa at Overfladen kun er lille og Vandfordampningen derfor langsom. En af disse er Græsset Faare-Svingel, som ogsaa vokser i Danmark. Talrige Steppeplanter har smalle, ja traadsmalle Blade eller Bladdele. Ofte er Bladene smalle og stritter næsten lodret i Vejret eller trykkes tæt ind til Stængelen, saa at de kun mister meget lidt Vand. Det gælder f. Eks. nogle Salturter af Slægten *Echinopsilon*.

Mange Steppeplanters Overhud er betrukket med et tyndt, duglignende, graablaat Vokslag, der svækker Fordampningen.

Hudens Spalteaabninger, som fører fra Bladets Indre ud til den omgivende Luft, er hos mange Steppeplanter paa forskellig Maade gemte, hvorved Bladets Vandindhold bedre kan bevares. Eksempelvis vil jeg nævne, at de fleste sammenrullede Blade mangle Spalteaabninger paa Ydersiden.

Især paa saltholdig Jord har mange af Steppeplanterne tykke, saftige Blade, hvis indre Væv bestaar af Celler, som yderst vanskelig afgiver deres Vandindhold. Hertil hører den før nævnte *Camporosma ovata*.

Steppeplanter kan for øvrigt paa mange andre Maader end de nævnte være beskyttede mod de Vanskeligheder, Jordbunden og Klimaet bereder, altsaa navnlig mod Tørke.

Forskellige Plantearter er ofte beskyttede mod Tørhed paa samme Maade, hvad der medfører, at visse Planter, som ingenlunde er indbyrdes beslægtede, ligner hverandre i Ydre. Et smukt Eksempel derpaa frembyder Meldearter, der vokser paa de nysnævnte tørre Strækninger af Ungarn og ganske ligner en Bynkeart fra

de samme Egne. Noget tilsvarende gælder en Steppebynkeart, *Artemisia pauciflora*, hvis Stængler og Blade minder meget om Hedelyng, der jo kan nøjes med tør Jord.

Paa Steppen holdes store Flokke af Kreaturer. Alene i den korte Tid, jeg tilbragte her, saa jeg Heste, sorte Svin, Bøfler, lyse, langhornede Okser, langhaarede valachiske Faar, som har lange, snoede Horn, der er opadrettede hos Vædderen, skraat udadrettede hos Faaret. Der gik store Flokke af Gæs, men tillige saa jeg mægtige Skarer af vilde Fugle, der især holdt til ved Flodbredden, deriblandt Stære, Ryler, Traner, sorte Storke, Maager, Lappedykkere og Ænder.

Vi er her i Hjærtet af Ungarn i Komitatet Hajdu. I Csárdaen ser man de kraftige og behændige Hestehyrder (csikós); de nyder fede Kødretter med stærke Krydderier. De er stolte af deres velplejede Overskæg og viser stor Opfindsomhed i Behandlingen, idet de dertil anvender rigelig Salve. Trøjen har Snorebesætninger, hvis Farver varierer meget. Ridedragten er af lyst Lærred. Hestehyrdens Bevægelser er smukke og lette, men Ansigtstrækkene er ikke kønne; dog ligner han ingenlunde sin finske Stammefrænde. I den hyggelige Bolig hersker der Renlighed og Orden. Sine Heste kalder han med velvalgte Navne som tüz (Ild) og nap (Sol). Mange ungarske Hyrder bærer varme Skinddragter med Ulden ud; jeg har om Natten set en saadan skindklædt Person ligge sammenrullet paa en Bænk: ved første Øjekast antog jeg ham for et Faar. En almindelig Dragt hos de ungarske Bønder og Landarbejdere er den lyse firkantede Uldkavaj med Snorebesætninger; den er noget grov og tyk men dog smuk. Den bruges ogsaa om Sommeren, thi Aftener og Nætter kan være kolde. Ofte benytter Hyrderne smukke Piske med broderet Skaft.

Den svenske Naturforsker og Geograf Göran Wahlenberg, som rejste i Ungarn 1813, skriver i sin *Flora Carpatorum principalium*: »Quamquam Hungarus tam diu et lubenter domi sedet et pingvibus vescitur nec non se tegit, tamen nunquam tardus fit neque respectu corporis nec animi,«
 ☉: »Skønt Ungarerne holder af at sidde længe hjemme i varme Klæder og spise Fedt, bliver de dog aldrig træge i Bevægelser eller Tankegang.« Han taler om deres store Ridefærdighed, deres Lidenskabelighed, deres romantiske Sans, deres frodige Fantasi og deres Hang til Mysticisme. Der er næppe Tvivl om, at Wahlenbergs Ord passer endnu den Dag idag. Men

om end den ungarske Csikós er en sand Ridder-skikkelse, gælder det dog ikke alle ungarske Almuesfolk; de fleste gør et meget jordbundet Indtryk. Deres Dagløn er ringe, og de har ofte langt til Arbejdspladsen. Saaledes hele den Flok Landarbejdere og Hyrder, jeg engang saa ved en lille

Jærnbanestation. Der var en Forvirring uden Lige, da alle disse sko- eller vandstøvlebærende, kortkjolede og kortbukkede Karle i deres lyse men snavsede Trøjer og Koster myldrede ind i Toget. Nogle var væbnede med Pisk, andre med Hakke eller Spade, atter andre med Le.

Plan til en Ekspedition til Coronation-Golf.

AF

Premierlieutenant Godfred Hansen.

Med Interesse har jeg i Geografisk Tidsskrift, 20. Bind, III Hefte, læst det af Forfatteren Knud Rasmussen under 19/6 1909 fremsatte Forslag til en Ekspedition til Central-Eskimoerne. Min Interesse maatte være saa meget desto større, som jeg allerede fra Novbr. 1908 har haft min Plan færdig til en Ekspedition med i det væsentlige samme Formaal for Øje; en Plan med hvilken jeg den Gang henvendte mig saavel til danske som til amerikanske Institutioner, men som det jo endnu ikke er lykkedes mig at føre ud i Virkeligheden.

Jeg er saaledes fuldt ud enig med Hr. Knud Rasmussen i, at Studiet af Eskimoerne er en naturlig Opgave for Danmark. Men Sagen tænker jeg mig grebet an paa en noget anden Maade.

Som det vil fremgaa af min nedenstaaende Plan, mener jeg nemlig, at det vilde være urigtigt, naar man skred til at udsende en saa forholdsvis stor Ekspedition, som den af Hr. Knud Rasmussen foreslaaede, da helt at tilsidesætte de naturlige Krav, som kunde rejses fra alle andre Grene af dansk Naturforskning paa at komme i Betragtning, hvor det gælder om en Udforskning af saa jomfruelige Egne som dem, hvori Central-Eskimoerne lever. Jeg kan ganske vist derved være tvunget til at ansætte Ekspeditionens Varighed til kun et Aar, idet jeg anser det for i høj Grad tvivlsomt, om man kan sikre sig virkelig videnskabelig Assistance paa alle Felter for længere Tid, men jeg tvivler heller ikke om, at der med en saadan videnskabelig Stab kan udføres fuldt gyldigt og vidtrækkende Arbejde paa et enkelt Aar.

Naar det endvidere gjaldt om at drage ogsaa andre Eskimoer end dem ved Coronation-Golf boende

med ind under Undersøgelserne, var det selvfølgelig nødvendigt dertil at bruge længere Tid. Med meget ringe Forøgelse i Bekostningen — ca. 5000 Kr. — kunde man da sætte Ekspeditionens Ethnograf og en Mand i Stand til at opholde sig 2 à 3 Aar blandt Eskimoerne, for derefter at vende hjem via Hudson-Bay. Under Skibets Ophold i Coronation-Golf maatte de store etnografiske Indsamlinger kunne foretages; hvad der senere maatte komme til af Interesse, turde ikke være af større Omfang, end at det var til at transportere pr. Slæde.

Vejen jeg vilde gaa, er saaledes en anden, end den af Hr. Knud Rasmussen foreslaaede. Men ligesom han, mener jeg, at der her foreligger en for Danmark særlig egnet Opgave, saa vist som det Arbejde, der fra dansk Side alt er gjort i det kulturelle og videnskabelige Oplysningsarbejde paa hele dette Omraade, ikke kan blive staaende ved Grønland og dets Beboere, men nødvendig, hvis det forsvarlig skal løses, maa udvides til ogsaa at omfatte de større Felter, som de fra Knud Rasmussen's og fra min Side fremsatte Forslag kræver medtagne.

Jeg holder for, at Planen, grundig gennemtænkt og udført, vil kunne løses til Ære for det danske Flag.

Derefter tillader jeg mig at fremlægge i Geografisk Tidsskrift min Plan af 14. Novbr. 1908:

Coronation-Golf og Dease-Strait hedder Farvandet mellem 67—69 N. Br. og 100—115 V. Lgd.

Den naturlige Beskaffenhed af Landstrækningerne langs disse Farvande er overordentlig lidet kendt. Kun en enkelt større Ekspedition — Col-